

Fejős Zoltán

A dagerrotípiától egy amerikai emlékbélyegig

Egy Kossuth-portré mediális (és politikai) változatai

Az amerikai magyar szervezetek, egyházak az 1941-es évet Kossuth Lajos Amerikába érkezése és körútja emlékének szentelték. New Yorkban a március 15-i ünnepséget már a „Kossuth év” jegyében rendezték, amelyet a Yorkville Casinóban tartottak. A résztvevők egy része díszmenettel vonult a helyszínre, az élen Miss Hungaria és Miss Liberty alakjával. A szervezők azt kérték, hogy minél többen legyenek magyar nemzeti viseletben. Az ünnepi szónoklatot Herbert H. Leman New York-i kormányzó tartotta.¹ Elsősorban az Amerikai Magyar Református Egyesület volt az, amely szorgalmazta, hogy a 90. évfordulót országos ünnepségekkel üljék meg. Ehhez az elképzeléshez csatlakozóan a magyar állam kulturális intézete, a New York-i Magyar Tájékoztató Könyvtár – a Hungarian Reference Library – a nyár folyamán helyiségeiben nagyszabású Kossuth-emlékkiállítást rendezett. Az érdeklődést jelzi, hogy a bemutatót újra kellett rendezni, mert többen is felajánlották a birtokukban lévő relikviákat. A közel 300 tételt bemutató kiállítást egészen az év végéig nyitva tartották.²

Szeptember végén a Református Egyesület New York-i előkészítő bizottsága három ünnepi eseményt hirdetett meg az évforduló megünneplésére New Yorkban: egy magyar bált, egy ünnepi istentiszteletet és egy díszvacsorát. A politikailag hektikus, kényes időszakra ezúttal csak annyiban utalhatunk, hogy ugyanabban az újságszámban jelent meg a Kossuth-ünnep előzetes programja, mint Eckhardt Tibor Független Magyarország mozgalmának a proklamációja.³ Részben ezzel is összefügg, hogy a bál ötlete ellenérzéseket szült, mondván,

¹ Kossuth év. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. március 16.

² Bővebben Fejős Zoltán: „Kincsek pusztulnak el az évek folyamán az amerikai magyarság kezén. Vázlatok a magyar kivándorlás és diaszpóra muzealizációjához. Első rész, 1910–1945. *Múzeumcafé* 83. 2021. 3. 152–229. (206–207, 229). Lásd még: Kossuth kiállítás. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. július 6., 5.; Kibővítik a Kossuth kiállítást a felajánlások miatt. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. július 30., 5.

³ *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. szeptember 27., 3. – egész oldalas hirdetés. A New York-i bizottságnak tagja volt a Református Egyesület elnöke, Borshy Kerekes György. Eckhardt kiáltványa az első oldalon jelent meg, lásd még Göndör Ferenc: Mindenkihez, aki nem náci. *Az Ember*, 1941. szeptember 17., 1–2., a proklamáció a 3. oldalon.

hogy érthetetlen az öles betűkkel hirdetett Kossuth Bál egy ilyen rendkívüli időszakban – a Fehér Ház épp bejelentette a társadalmi események beszüntetését –, különösen a református lelkészek vezetése alatt álló Református Egyesület részéről. Bárki is rendezné, „Kossuthnak bizonyára nincsen rá szüksége”.⁴ Többé-kevésbé ennek ellensúlyozásaképpen tartotta meg az ellenvéleményének nyíltan hangot adó Takaró Géza egyháza, a New York-i 69. utcai Első Magyar Református Egyház jubileumi ünnepségét október 5-én. A kulturális műsor mellett itt is egy Kossuth-kiállítással emlékeztek, amelyhez a Magyar Könyvtár, a New York Public Library és a Library of Congress kölcsönözte a dokumentumokat, valamint magángyűjtemények tulajdonosai. Este az International Centerben az elit női szervezet, a Pro Hungaria tartott díszgyűlést. Kutatásai alapján mindkét alkalommal előadást tartott a washingtoni vendég, Vasváry Ödön „emlékkutató”. Az *Amerikai Magyar Népszava* öt idéző címmel közölte beszámolóját – „Kossuth az igazi prófétája a magyarságnak” –, amelyhez hozzáfűzte, hogy a „69-ik utcai református egyház gyönyörű ünnepségével kezdődtek meg az országos Kossuth emlékünnepélyek”.⁵ Vasváryt a Pro Hungaria dísztaggá választotta, s előadása ily módon „székfoglalójának” is bizonyult. Utóbb lelkes beszámolót küldött New York-i magyar napilapnak, ahol *Washingtoni levél* című rovatában rendszeresen közölte írásait. Megemlítette, hogy „huszonhét esztendő amerikai életem alatt ez volt a legelső alkalom, hogy ott élő magyarokhoz szólhattam” New Yorkban. Méltatta a kiállítás értékeit. Többek között a philadelphiai Klein Jenő bélyegkereskedő addig csak hírből ismert kollekcióját. Takaró Géza és Vasváry Ödön szavai alátámasztották a lap álláspontját, mi szerint ezzel a kettős rendezvénnyel, illetve a kiállítással vette kezdetét a Kossuth amerikai körútjának 90. évfordulója jegyében kezdeményezett ünnepségsorozat.⁶

A Református Egyesület mindezek ellenére továbbra is szervezte és a lapokban hirdette a bált, amelyet meg is tartottak a Central Opera dísztermében november 15-én. A kétségkívül nívós műsor részeként Horosny Elemér tíztagú zenekara játszott. Azért az ünnepély nem merült ki ennyiben. Az elkerülhetetlen politikai szónoklatot az ügyvéd, veterán amerikai magyar politikus és közéleti személyiség, Cukor Mór tartotta. Az ő révén a Kossuthra emlékezés nem

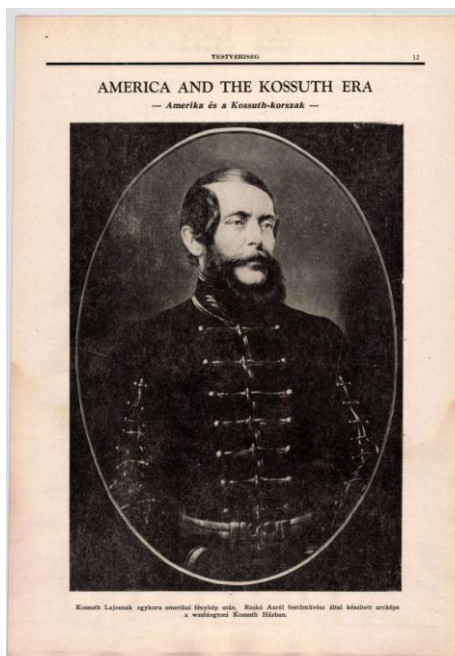
⁴ Takaró Géza: Ez a nemzetség tudott táncolni. (A Kossuth Bál alkalmából). *Amerikai Magyar Reformátusok Lapja*, 1941. október 1., 8–9. – Kérte, hogy ejtsék el a bálnak még a gondolatát is: „A háborús helyzet bőséges indok egymagában véve is ennek a kezdeményezésnek a lefúvására, – pedig még ezt tetézi és súlyosbítja magyar szülőházánk rettenetes sorsa is.”

⁵ *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. október 8., 2.; Emlékezzünk – Kossuth kiállítás a 69. utcai templomban. *Az Ember*, 1941. október 4., 8.; Pro Hungaria Kossuth ünnepsége. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. október 10., 2.

⁶ Vasváry Ödön: Washingtoni levél. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. október 15., 5. Takaró Géza, id. m. Vasváry előadás megjelent. Kossuth amerikai útja. A kilencvenesztendő évfordulóra. In: *Az Amerikai Magyar Népszava Naptára*, 1941. 34–46.

zárkózott el teljesen attól az aktuálpolitikai helyzettől, amelybe a „Kossuth év” a kezdeményezők akaratán kívül belekerült. Jellemző, hogy miként egy kritikus sajtócikk szavá tette, az egész esten csak Cukor Mór szájából hangzott el Hitler neve.⁷

A meghirdetett díszvacsorára – banketre – december 7-én a New York-i Biltmore Hotelben került sor. Aznap este, amikor Pearl Harbort reggel megsemmisítő japán támadás érte. A ceremónia első részét rádió (WBYN) közvetítették, ám az itt is szerepet vállaló Cukor Mór ünnepi beszédét és Eckhardt Tibor szónoklatát, valamint a záróbeszédeket már csak a helyszínen jelen lévők hallhatták. Cukor Mór a friss hírekre reagálva „megbélyegezte a pogány hordákat, melyek négy kontinens lángra gyújtása után Amerikát is megtámadták”. Eckhardt Tibor azt fejtegette, hogy a magyar a tragédiák nemzete, de „nem a tragédiákat

1. kép. Raskó Aurél: Kossuth Lajos. A portré első közlése, *Testvériség*, 19. 1941. 12., 13.

ünnepli, hanem azt, hogy túlélte azokat”. A bankett Kossuth ünneplése mellett hangsúlyosan a megtámadott Amerika melletti kiállítás demonstrációja volt. A rádió utolsóként Raskó Aurél festőművész szólalt meg mint az est fénypontjának számító esemény közvetett „főszereplője”. Ő volt az alkotója Kossuth Lajos legújabb arcképének, amelyet ez alkalommal lepleztek le. Mindössze pár udvarias szót szolt, majd gyorsan eltűnt a megjelentek között.⁸

A továbbiakban erről az olajfestményről és annak forrásáról lesz szó. A hosszas – bár erősen elnagyolt – bevezetőre mindenképpen szükség volt, hogy érzékeltetni lehessen azt a korszakot, vagy inkább súlyos történelmi pillanatot, amikor ez az amerikai magyar műalkotás megszületett.

Raskó Aurél (1883–1961) az első világháború kezdetén, 1914 szeptemberében érkezett az Egyesült Államokba, mégpedig több éves londoni tartózkodás, működés után. Festői

⁷ (g. g.): Beszámoló a New Yorki Kossuth emlékünnepekről. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. november 19., 2. A szignó a lap szerkesztőjét, Gáspár Gézát rejti, aki másnap az est rendezőiről és művészeiről is közölt ismertetést. Borshy Kerekes György megnyitóját, Cukor Mór, Cholnoky Viktor és Papp Károly beszédeit közölte a Református Egyesület *Testvériség* című havi értesítőjének 1941/12-es száma. Vö. Róbert Oszkár: „Méltóságteljes Kossuth ünnepély”. *Az Ember*, 1941. november 22., 3.

⁸ Amerika védelméért életünket is – mondták a Kossuth ünnepélyen. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. december 11., 2. – Egészében közli a *Testvériség* is az 1942/1-es számban.

tanulmányait Budapesten, majd Münchenben, Drezdában, Bécsben, Párizsban és Rómában végezte. Kalandos, olykor rejtélyes életrajza másutt olvasható. Az Egyesült Államokban több elnök arcképét is megfestette – innét származik az „elnökök festője” titulus –, s elsősorban mint társasági portréfestő biztosította magának a biztos egzisztenciális alapot. Emellett változatos festői életművet mondhat magáénak. Mint színes, jó kedélyű társasági ember otthonosan és szívesen mozgott a magyar közéletben. Kezdetben főleg a frissen Amerikába került fiatal magyar művészekkel tartotta a kapcsolatot, később más közegekben, amerikai művész-körökben is ismertté vált.⁹

2. kép. Raskó Aurél művésztársai körében. Mögötte balról jobbra Ház Miklós, Pogány Willy és Muray Miklós. Feltehetően Muray Miklós felvétele. Forrás: Amerikai Magyar Népszava Naptára, 1923. 144. Reprodukció

A Biltmore Hotelben tartott ünnepélyről tudósító lapok a Kossuth-képpel kapcsolatban megismételték azt az előzetes hirdetésekben is közölt információt, hogy a festménynek egy fénykép volt a forrása. Azt írták, hogy „Kossuthnak az a fényképe, amelyről a festmény készült, az 1852-ik évből való. Valahol nyugaton egy magát Kech-Kemethynek nevező magyar emigráns fényképész készítette róla és annak egy példányát csak mostanában sikerült megszerezni. Az Amerikai Magyar Református Egyesületet illeti az elismerés, hogy ezt a relikviát nem hagyta elkallódnia.” Ezt a festményre is ráírták, azzal súlyosbítva, hogy évszámként 1851 szerepel rajta. Ezzel a sajtó jóvoltából szeltében elterjedt állítással szemben Vasváry Ödön emelte fel a szavát abban a cikkében, amelyben elragadtatással írt Raskó

⁹ Raskó Aurélról részletesen lásd Fejős Zoltán: A portré mint kontakt zóna. Magyar festők arcképei amerikai elnökökről Roosevelttől Rooseveltig. *Múzeumcafé*, 92. 2022. 6. 224–270. (Raskó: 244–257., életrajz 244–247).

munkájáról.¹⁰ *A kép, amely él* címmel közölt tárcáját azzal kezdte, hogy a banketten leleplezett portrét a „legszebb és leghívebb Kossuth-képnek” tartja. Így folytatta:

„A képet már régen ismertem. Eredetije egy régi módi daguerrotyp fénykép, amely 1852 májusában készült Bostonban s egy Hawes nevű fotográfus munkája, aki abban az időben az egész ország legjobb nevű fotográfusa volt. (Az igazság érdekében itt meg kell jegyeznem, hogy az az állítás, hogy ezt a fényképet Kecskeméthy washingtoni fényképész csinálta volna, nem felel meg a valóságnak. Először azért nem, mert pontosan tudjuk, hogy ki készítette, másodsor azért, mert Kecskeméthy csak Kossuth látogatása után hosszú évtizedekkel került Washingtonba. A fénykép, melyről Raskó Aurél dolgozott, Kecskeméthy kartonjára van ugyan felragasztva, ez azonban csak annyit igazol, hogy a lemez később a magyar fotográfus birtokába kerülhetett. A festmény aláírása, sajnos Kecskeméthyt teszi meg a felvétel eszközlőjének és ezt azzal a tévedéssel teszi, hogy a felvétel idejét 1851-re teszi.)”

A zárójelbe csúsztatott helyesbítés részben helytálló, részben nem. A magyar fényképésszel kapcsolatban csak sötétben tapogatózott és helytelen következtetésre jutott. A 48-as emigráns Rózsafy Mátyás fiától ugyan hallott valamit felőle, de ez nem volt érdemi információ a szóban forgó képpel kapcsolatban.¹¹ Kecskeméthy (Kets Keméthy) Mihályról két etapban alább lesz szó bővebben. Érdemes még idézni a zárójel utáni mondatot is: „Ezt a fényképet Magyarországon is ismerték, mert például a Jókai Mór, Rákosi Viktor és Bródy Sándor szerkesztésében megjelent 1848-as nagy emlékkönyv is közli. A magam hite szerint ez a fotográfia a legjobb, amit Kossuthról valaha készítettek, talán annak az egynek a kivételével, amely életének vége felé Turinban készült.” Az idézett 48-as emlékkönyvet 1898-ban adta ki a három nevesített szerkesztő Budapesten. Két képnél oda van írva, hogy Amerikában – vagy amerikai – „daguerreotyp után” készült, egy harmadiknál, amely Kossuthot és Pulszkyt ábrázolja nem, pedig Kossuth ezen ugyanabban az öltözetben látható, mint a másik kettőn.¹² Vasváry Ödön tudta, hogy melyikre gondol, mert ő látta a Református Egylet birtokában látható képet, a korabeli közönség és az újságolvasó azonban nem, mert 1941-ben az

¹⁰ Vasváry Ödön: Washingtoni posta. Egy kép, amely él. *Amerikai Magyar Népszava*, 1941. december 17., 4. (Újra közli: *Testvériség* 20. 1942. 1. 8–9.)

¹¹ Vasváry Ödön: Washingtoni posta. *Amerikai Magyar Népszava*, 1938. november 23., 4. – Louis A. Rosafy a hadügyminisztérium Old Records hivatalának volt a vezetője, Vasváry kutatásai során ismerkedett meg vele, „aki több emigránst ismert”. Vasváry pontatlanul írta a nevét Louis G. Rosafynak, vö. Louis Arpad Rosafy [obit.]. *Evening Star*, Dec 9, 1952. p. 12.

¹² Jókai Mór, Bródy Sándor, Rákosi Viktor (szerk.): *Ezernyolczszáznegyvennyolcz: az 1848/49-iki magyar szabadságharcz története képekben*. Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt., 1898. – Kossuth és Pulszky, 448., Kossuth 1852-ben. Amerikai daguerreotyp után, 451., Kossuth Lajos 1852-ben. Amerikában készült daguerreotyp után 458.

egyesület nem jelentette meg a fotográfiát. Erre jóval később, 1958-ban került sor, amiről még lesz szó.

Vasváry szerint a fénykép „lemez[e] később a magyar fotográfus birtokába kerülhetett”. Ebből a megállapításból arra kell következtetnünk, hogy nem ismerte a díszalbumban megjelent három kép első hazai közlését. Ha tudott volna a *Vasárnapi Ujság* 1894-es közleményéről, akkor elejét vehette volna mindenféle spekulációnak a Ketskeméthy-felvétel eredetét és a fényképész személyét illetően, ami a későbbiekben még felvetődött. 1894 óta tudható ugyanis, hogy a bostoni dagerrotípiákat Krécsy Béla fedezte fel, és ő hozott haza 17 megtalált felvételt. *Kossuth három amerikai fényképe* címmel írta meg a történetet a népszerű képes hetilap számára. „Kossuth eddig ismert legkiválóbb daguerreotyp képeinek én jutottam birtokába a múlt 1893. év május havában Bostonban.” – fogalmazott írásában, majd beszámolt az idős bostoni fényképésszel való találkozásjáról és a nála még meglévő dagerrotípiákról, s ismertette a három Kossuthot ábrázoló felvételt.¹³ Krécsyt a közoktatásügyi minisztérium küldte ki az Egyesült Államokba az ottani közoktatás rendszerének és szervezetének tanulmányozására. Sokfelé megfordult, így jutott el Bostonba is, ahol egy újságcikk éppen a 82 éves Josiah J. Hawes fényképét és életrajzát közölte.

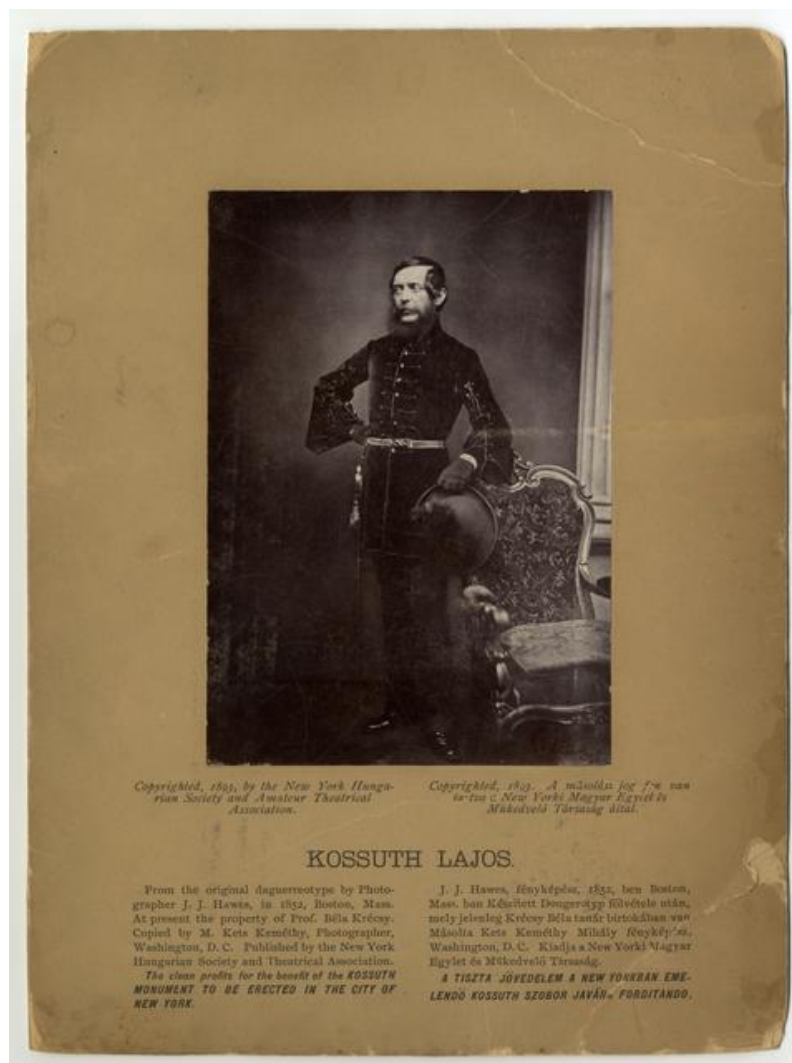
A *Vasárnapi Ujság* nem avatta be az olvasókat a fényképek közlésének technikai műhelytitkaiba. Nem árulták el, hogy hogyan, mi alapján tették hozzáférhetővé a Krécsy Béla által hazahozott dagerrotípiákat. A direkt pozitívként egy példányban, ezüstözött rézlemezen rögzített dagerrotípiát nem lehetett klisére vinni, a közléshez reprodukcióra volt szükség. Ezzel Vasváry nem volt tisztában. Cikkében Krécsy sem tért ki erre a kérdésre, így nem került szóba, hogy a képekről másolatot készíttetett volna. A kortársai ezt azonban tudhatták kint az Egyesült Államokban. Honnan? Az egyik lehetőség, hogy az *Amerikai Nemzetőr* és a *Magyar Híradó*, a két akkori New Yorkban megjelenő magyar lap írt erről, azonban példányok hiányában ezt ma nem lehet ellenőrizni. A *Nemzetőr*nek voltak magyarországi előfizetői – lapok, magánosok egyaránt –, azonban példányai ezekből az évekből nem maradtak fenn. A *Híradónak* pedig egyetlen száma sem ismert. A magyarországi sajtó idézte a *Nemzetőr* néhány hírét Krécsy Bélával kapcsolatban is, de a Kossuth-dagerrotípiákról csak annyit írtak, hogy a tanulmányúton lévő kecskeméti főreáliskolai tanár Bostonban hozzájutott a Kossuth-relikviákhoz.¹⁴ Megállapíthatatlan tehát, hogy az amerikai magyar lapok mit tudtak

¹³ Krécsy Béla: Kossuth Lajos három amerikai fényképe. *Vasárnapi Ujság*, 41. 1894. április 1. (13. sz.), 211–212., 216. (Kossuth Lajos és Pulszky Ferenc). A mellképet és az állóképet a lap már az előző, a Kossuth halálának szentelt számban közölte, 185. old.

¹⁴ Kossuth reliquiák. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1893. szeptember 9.

Ketskeméthy szerepéről a képek felfedezését követően. Az általa készített dagerrotípmásolatokról azonban mégis tudomást szerezhetek a kortársak, mégpedig annak a mozgalomnak a jóvoltából, amely célul tűzte ki, hogy Kossuth Lajosnak még életében szobrot állítsanak New Yorkban. Ennek a hamvába holt históriáját nagy vonalakban Kende Géza írta meg az általa még látott régi újságpéldányok, lapkivágatok alapján.¹⁵ Ám ő nem hivatkozott arra, ami most számunkra a kulcsmomentum.

A Kossuth-szobor mozgalmat kezdeményező Magyar Egylet és Műkedvelő Társulat 1893-ban egy emléklapot készített, amelyre Kossuth Lajos fényképét is rátették. A nyomtatott lapon magyarul a következő információ olvasható, és mellette ugyanez angolul:

3. kép. A Southworth & Hawes műteremben készült Kossuth-dagerrotípa Ketskeméthy Mihály által készített másolata a Magyar Egylet és Műkedvelő Társulat 1893-as kiadásában. Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár, ltsz.: 73.552.

¹⁵ Kende Géza: Az első Kossuth szobor mozgalom. In: *Magyarok Amerikában II. kötet*. Cleveland, Szabadság, 1927. 97–102.

„Kossuth Lajos / J. J. Hawes, fényképész, 1852, ben, Boston, Mass. ban Készített Dougerotyp felvétele alapján, mely jelenleg Krécsy Béla tanár birtokában van Másolta Kets Keméthy Mihály fényképész, Washington, D. C. Kiadja a Magyar Egylet és Műkedvelő Társulat. / A tiszta jövedelem a New Yorkban emelendő Kossuth szobor javára fordítandó.” – Az utóbbi mondat kiemelt tipográfiával van nyomtatva. A lapon szerepel még kurzívval: „Copyrighted, 1893. A másolási jog fenn van tartva a Magyar Egylet és Műkedvelő Társulat által.”

Ebből az emléklapból két példány ismeretes. A régóta meglévőt a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára őrzi. A 25×18 cm méretű lapra Kossuth álló alakos fényképét utólag ragasztották rá. A dokumentum ma már szerepel a Nemzeti Múzeum online gyűjteményi katalógusában. Korábban nem volt ismert. A gyűjtemény ugyanennek a fényképnek egy önálló, háttérnyomat nélküli változatával is rendelkezik, továbbá a Kossuth Lajost és Pulszky Ferencet ábrázoló dagerrotípiát Ketskeméthy által készített másolatával.¹⁶ Az emléklapnak egy másik példánya 2019-ben bukkant fel a Darabanth Aukciósház egyik árverésén. Fontos különbség a két változat között, hogy ez utóbbin a Hawes által felvett Kossuth-mellkép látható. Ez a két felvétel egy lapon jelent meg három másik Kossuth-portré társaságában annak idején a *Vasárnapi Ujságban*.¹⁷ A mellkép eredeti egészlemezes dagerrotípiájából Krécsy Béla két példányt hozott haza. A Hawes családnál maradt kisebb, negyedlemezes változatok egy példányát egy műkereskedőtől vásárolta meg a Magyar Nemzeti Bank 2017-ben az Értéktár program keretében, és helyezte el letétként a Magyar Nemzeti Múzeumban. A nagyközönség az év tavaszán láthatta a múzeum *Nézz Kossuth szemébe!* című kiállításán.¹⁸

Nyitva van még az a kérdés, hogy mikor és hogyan készítette Ketskeméthy Mihály a másolatokat. Egy apró hírlapi adat szerint Krécsy Béla 1892 nyarán járt Washingtonban és felkereste a magyar fényképészt is. Frissen készült portréját ugyanis hazaküldte Kecskemétre, amelyről a helyi lap beszámolt: „Krécsy Béla amerikai tanulmányútra szabadságolt helybeli főreáliskolai tanár a múlt héten megküldte Washingtonban készült kabinet alakú fényképét Richmondból. Mely csinos kivitelű kép nemcsak azért nevezetes, hogy készítője M.

¹⁶ Az emléklap: <https://gyujtemenyek.mnm.hu/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1389896>. Ketskeméthy mindhárom pozitív fényképe celloidin technikájú. Mindhármát közölte: Cs. Lengyel Beatrix (szerk.): *Kossuth Lajos, 1802–2002*. Budapest, Válasz Könyvkiadó, 2002. 94–96.

¹⁷ Darabanth Aukciósház, 359. gyorsárverés, 2019. november 27 – december 2., 11999. sz. tétel. Archivált képe hozzáférhető: <https://axioart.com/tetel/1893-kossuth-lajos-fenykepe-a-nyew-yorki-magyar-egylet-es-mu?search=1893+kossuth+lajos+f%C3%A9nyk%C3%A9p>.

¹⁸ Minden, amit tudni lehet a Southworth & Hawes-féle Kossuth-dagerrotípiákról olvasható Flesch Bálint archaista, konzerváló fotográfus vonatkozó blogján, https://archfoto.blog.hu/2017/03/13/kossuth_dagerrotipek_magyarorszagra_akkor_es_most. A 2017-es szerzeményről lásd: <https://mnm.hu/hu/kiallitasok/special/nezz-kossuth-szemebe>. A bostoni stúdióról Baji Etelka írt bővebben: Southworth és Hawes dagerrotípiái. *Fotóművészet* 2005. 5–6. 132–140.

Ketskeméthy nevű fotográf, kinek előkelő műterme van az Unió fővárosában, hanem azt is jelzi, hogy a kecskeméti tanárnak javára van a levegő az óceánon túl.”¹⁹ Krécsy – mint láttuk – azt írta, hogy 1893 „május havában” találkozott a bostoni fényképésszel. Elképzelhető, hogy Krécsy Béla az amerikai elnök, Grover Cleveland második hivatali idejének kezdetekor utazott Washingtonba, hogy tájékozódjon az oktatásügy újabb fejleményeiről. Az elnöki beiktatási ceremónia 1893. május 4-én zajlott.

De nézzük a történet másik szálát, a New Yorki-i Kossuth-szobor mozgalom alakulását. Kende Géza szerint a Magyar Egylet és Műkedvelő Társaság 1893. február 27-én New Yorkban tartott értekezletén határozták el, hogy a New Yorkban felállítandó szobor ügyében népgyűlést szerveznek. A clevelandi *Szabadság* március elsején megjelent száma közölte Gottlieb O. Ede, New Yorkban kelt levelét, mely szerint az ottani magyarok körében mozgalom indult azzal a céllal, hogy Kossuthnak emlékszobrot emeljenek. A lap durva kommentárban hátrította el a csatlakozásra szóló felkérést. Még az aláírók magyarságát, jó szándékát is kétségbe vonta. A New York-i egylet a népgyűlést megtartotta és megalakult a Kossuth-szobor Társulat. Bizottságot neveztek ki a mozgalom megindítására és az előmunkálatokra. Hivatalossá június végén vált a megalakulás, miután a társulat szabadalmi levelét, a „Chartert” megkapta. Elnöke Gottlieb O. Ede lett, titkárként már itt feltűnik Cukor Mór neve.²⁰ Krécsy Béla ez idő alatti „mozgásáról” azt lehet tudni, hogy júniusban, július elején Chicagóban tartózkodott, ahol megbízása részeként a világkiállítást tanulmányozta.²¹ Augusztus 24-én szállt hajóra New-York Hobokenben és szeptember 2-án kötött ki Hamburgban. Szeptember 8-án szülei látogatására Székesfehérvárra érkezett.²²

Mindebből annyi bizonyos, hogy a május eleje és augusztus vége közötti időszakban kérte fel Ketskeméthyt, hogy másolja le a dagerrotípiákat. Ez alatt az idő alatt adta ki a Magyar Egylet és Műkedvelő Társulat az emléklapot Kossuth fényképével. A cél az adománygyűjtés volt, amerikai és magyar körökben egyaránt. Logikusnak tűnik, hogy a másolatokat egyenesen a Magyar Egylet és Műkedvelő Társulat rendelte meg, miután megtudták – feltehetően Krécsy Bélától –, hogy sikerült megtalálni olyan régi fényképeket, amelyek Kossuth 1852-es amerikai körútja idején készültek. A levonatok elkészítése pénzbe került. Ketskeméthy talán

¹⁹ *Kecskeméti Lapok*, 1892. június 5., 2. (23. sz.)

²⁰ Kende, id. mű. 98–99. *Szabadság*, 1893. március 1. (7. sz.), 1. – Ennek a lapnak sincs több fennmaradt száma az adott évből. Kende hivatkozik a március 28-i számra, amelyben a mozgalom szélesebb alapra való helyezését vetették fel, és további kifogásokat emeltek, id. mű. 100.

²¹ *Székesfehérvár és Vidéke*, 1893. július 20. – Az *Amerikai Nemzetőrre* hivatkozva, amely több ízben hírt adott Krécsy Béláról.

²² *Kecskeméti Lapok*, 1893. szeptember 10., 2.; *Székesfehérvár és Vidéke*, 1893. szeptember. 9.

saját munkájával támogatta a mozgalmat. Ha éppen jól ment a sora, akár a másolás költségeit is ő vállalta. Források híján ez a két feltételezés nem bizonyítható, de talán hihető magyarázatul szolgál arra, hogy a Ketskeméthy-féle másolatok eleve amerikai hasznosításra, a szobormozgalom elősegítésére készültek. Krécsy Bélának elegendő lett volna idehaza lemásoltatni a dagerrotípiákat, hogy minél előbb a magyar nyilvánosság elé tárja azokat.

Egy további kérdés, hogy hogyan jutott a Református Egyesület birtokába egy Ketskeméthy által jegyzett Kossuth-arckép. Erről alig van információ. A Raskó Aurél festette portré leleplezésekor csak az idézett lakonikus fél mondat jelent meg a sajtóban: a fénykép „egy példányát csak mostanában sikerült megszerezni”. Egy másfél évtizeddel későbbi adat úgy szól, hogy a fénykép néhai Szunyogh Ferenc hagyatékából származik, amelyet Fiók Albert és neje, Szunyogh Jolán ajándékoztak az egyesületnek.²³ Mai szemmel érthetetlen, hogy a kép felbukkanásáról, megszerzéséről senki nem érdeklődött az adományozóktól. Szunyogh Ferenc kilétét eddig nem sikerült tisztázni. A digitálisan hozzáférhető hajóslisták, érkezési névjegyzékek, állampolgársági iratok nem adnak elegendő fogódzót, hogy akár lakhelyét, akár foglalkozását tisztázzuk. A jól képzett nyomdász Fiók Albert és felesége 1921-ben érkeztek az Egyesült Államokba. A férfi új hazájában nyomdát nyitott, lapot adott ki, az amerikai magyar közéletben aktív szerepet játszott. A Református Egyesületben hosszú időn keresztül vezetői tisztséget vitt. Úgy is lehet fogalmazni, hogy a házaspár a magyar közélet homlokterében állt, Szunyogh Ferencről azonban semmilyen információt nem rejtenek a velük kapcsolatos források.²⁴

Raskó munkája olajkép, amely Kossuth Lajost enyhén profilban, fődetlen fővel, ún. kettős ujjú, aranyzinóros atillában ábrázolja. Az ovális keretben megfestett, zöld háttérű derékkép aprólékos s egyben markáns kidolgozással mutatja a fekete bársony atilla zsinórozását mind a mellrészen, mind az ujjakon. A derékon lévő aranyzsinú öv és annak csatja erőteljesen lezárja a képet, noha mellette kivehető Kossuth kesztyűben lévő jobb kézfeje. A felsőtest tartása délceg, határozott, miként a tekintet is. A simára fésült, sűrű haj híven megfelel a dagerrotípiák látványának, amelyről Krécsy Béla megjegyezte, hogy a haj „sajátságos fekvése [...] azt a gyanút kelti bennünk, hogy nem igazi, hanem vendéghaj”. Ez így is van, „mert tudva levő – írta –, hogy Kossuth már a szabadságharcz után egy ideig parókat viselt”.

²³ *Testvériség*, 38. 1958. 8., 9.

²⁴ Fiókné Szunyogh Jolánról részletes életrajz olvasható nekrológiájában: *Magyarság*, 1969. december 12., 2. – Szüleiről itt sincs semmi adat.

4. kép. Raskó Aurél: Kossuth Lajos. Képeslap az Amerikai Magyar Református Egyesület kiadásában. Somogyi-könyvtár, Vasváry-gyűjtemény, Szeged

5. kép. Avatási ünnepély az új Kossuth Ház dísztermében
Raskó Aurél Kossuth- és Washington-portréjával.
Testvériség, 30. 1952. 8., 2.

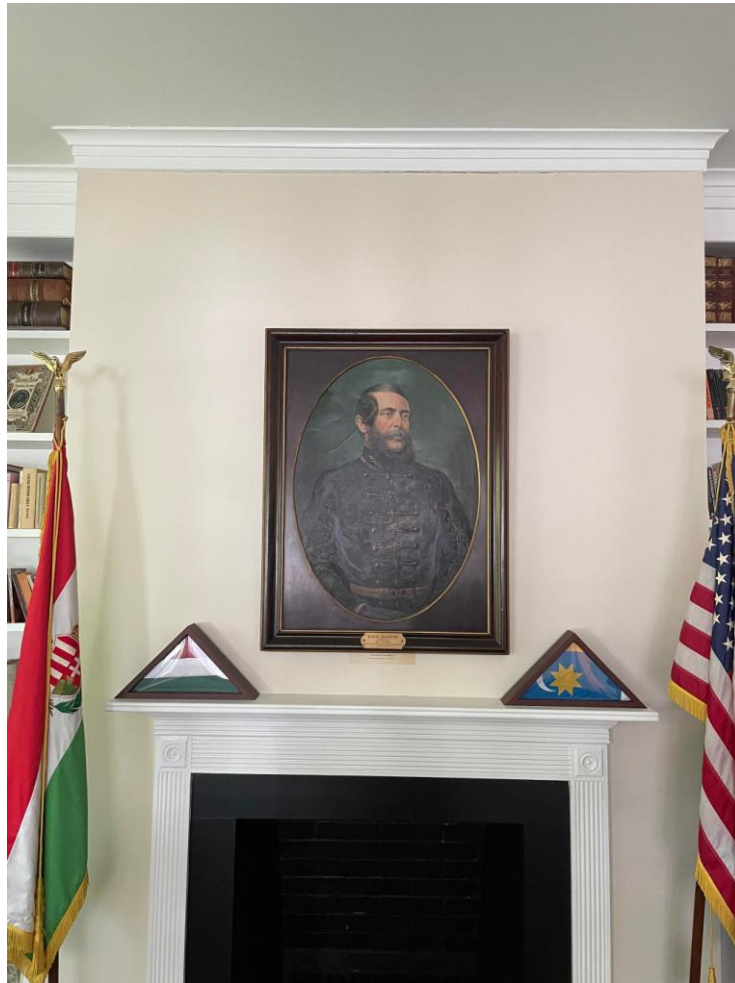
A portrét a Református Egyesület körbeutaztatta s bemutatta a magyar telepeken, majd a washingtoni központi székházában, a Kossuth Házban helyezte el. A székház ekkor egy az 1726 Pennsylvania Avenue alatt álló régi villaépület volt, közel a külügyminisztériumhoz. Színes reprodukciót is készítettek róla, részben a népszerűsítés, részben bevételszerzés céljával. A képeslapként kiadott változathoz befolyt összeget a ligonieri árvaház költségeinek fedezésére fordították.²⁵ A képet sok más célra is felhasználták, juttattak belőle nagy méretű, színes reprodukciókat a Kossuth nevét viselő amerikai helységek könyvtárainak és iskoláinak. A háború mélypontján, az *Amerikai Magyar Népszava* 1944-es március 15-i magazin-mellékletének címlapjára is ez a Kossuth-portré került.²⁶ A Református Egyesület 1951-ben egy új, nagyobb székházba költözött, a főváros egyik leghíresebb köröndje, a Dupont Circle közvetlen szomszédságában levő P. utcába. Raskó időközben Washington elnök arcképét is megfestette 1944-ben, s a két portré az új központi székház dísztermének a fő falára került.

Az Amerikai Magyar Református Egyesület 2011-ben megszűnt, egyesült a német eredetű GBU Life nevű fraternális (önsegélyező) szervezettel. A Kossuth Házat – ez már időben a negyedik volt – az újonnan alapított Kossuth Alapítvány vette át, majd 2019-ben a magyar

²⁵ Raskó Kossuth-képe rendelhető. *Amerikai Magyar Népszava*, 1942. január. 27., 3.; január 31., 2.

²⁶ *Amerikai Magyar Népszava*, 1944. március 19. Vasárnapi Magazin melléklet, címlap.

állam megvásárolta. Raskó Kossuth-portréja jelenleg is az épületben található, a tanácstermet díszíti.²⁷

6. kép. Raskó Aurél Kossuth-portréja, téves eredeti képaláírással.
Washington, D.C., 2023. Walter Marietta felvétele

Raskó Aurél 1961-ben hunyt el. Haláláról rövid híradással viszonylag széles körben megemlékeztek. Az amerikai elnökökről festett portréit szinte mindegyik méltatás tartalmazza. A *New York Times* nekrológja kiemelte, hogy megfestette Warren G. Harding és Franklin D. Rooseveltnél elnök arcképét, továbbá Charles A. Lindberghét és Kossuth Lajosét, amely utóbbi 1958-ban egy amerikai emlékbélyeg alapját képezte.²⁸ Hasonló állítás közel azonos megfogalmazásban a magyar nekrológokban is feltűnik: „Az amerikai kormány a *Champions of Liberty* sorozatban kibocsátott Kossuth Lajos emlékbélyegen a magyar szabadságharc nagy vezérének képét Raskó Kossuth-portréja alapján készítette el.” Vagy más

²⁷ A 2023-as fényképfelvétel elkészítését Deák Nórának és Walter Marietta Körösi Csoma Sándor ösztöndíjasnak köszönöm. A kép a Kossuth Foundation néhány rendezvényfotóján is látható: <https://kossuthfoundation.org/kossuth-house/>.

²⁸ Maximilian Aurel Rasko Dead; Did Portraits of U. S. Presidents. *New York Times*, April 24, 1961., p. 3.

formában: „Az ő Kossuth portréja került rá az 1958-ban kibocsátott amerikai Kossuth-bélyegekre.” Arra is volt példa, hogy a művész halálhírét kizárólag erre a bélyegre való utalással adták közre: „Raskó Aurél, az amerikai posta által kiadott 4 centes és 8 centes Kossuth bélyeg festője, neves portréfestő, 77 éves korában New Yorkban elhunyt.”²⁹ A Református Egyesület havi kiadványa, a *Testvériség* is azzal a mondattal emlékezett meg Raskó Aurél elhunytáról, hogy az Egyesület részére festett Kossuth-képe alapján készítette el a kormány a szóban forgó emlékbélyeget.³⁰

Ezek szerint a dagerrotípiya másolata alapján készült olajfestmény egy újabb átalakulást ért meg: postabélyegre is átvitték. Nézzük a részleteket! Kiindulásnak célszerű alapul venni az amerikai szövetségi Posta Múzeum gyűjteményének vonatkozó ismertetését.³¹

Az amerikai posta a hidegháború csúcspontján, 1957-ben egy nagy méretű 8 centes bélyeget adott ki Ramon Magsaysay (1907–1957), a Fülöp-szigetek elhunyt elnökének emlékére. Ez a „szabadság bajnokának” tiszteletére kibocsátott bélyeg lett az előfutára az 1958 és 1961 között kiadott kilenc, egyenként két eltérő címletű bélyegből álló sorozatnak, amely a *Champion of Liberty* (Szabadság bajnoka) sorozat néven ismert. A bélyegeket a Szovjetunió totalitarizmusának drámai ellenpontozására szánták, mind olyan férfiak előtt tisztelegtek, akik hazájukban a szabadságért harcoltak.

1958. február 15-én Arthur E. Summerfield postaügyi miniszter bejelentette, hogy a jövőben minden egyes *Champion of Liberty* bélyeget két címletben adnak ki, az egyiket belföldi levélértékkel (3 cent), a másikat pedig az akkor érvényes nemzetközi első osztályú felszíni postai küldeményértékkel (8 cent). (A díjszabás változásával a belföldi változat 4 centesre módosult.) A Postaügyi Minisztérium egyértelműen azt remélte, hogy ezek a bélyegek nemcsak az Egyesült Államokban, hanem az egész világon a szabadság üzenetét fogják közvetíteni.

Itt közbeszúrható, hogy a miniszter tájékoztatója nyomán az amerikai magyar sajtó nyomban beszámolt arról, hogy az év folyamán két szabadsághős arcképével fogják díszíteni a 3 és a 8 centes bélyegeket, és a sorozat második és harmadik tagja Simon Bolívárt, illetve Kossuth

²⁹ Raskó Aurél festőművész meghalt. *A Jó Pásztor*, 1961. május 5., 5., valamint *Detroiti Ujság*, 1961. május 5., 6.; Raskó Aurél meghalt a Spring Valley General Hospitalban. *Az Ember*, 1961. április 29., 6.; *Református Ujság*, 1961. 9., 17.

³⁰ Raskó Aurél. *Testvériség* 1961. 6., 12.

³¹ <https://postalmuseum.si.edu/exhibition/about-us-stamps-modern-period-1940-present-commemorative-issues-1950-1959-1958-1959>. A bélyeggel kapcsolatos információk, ha más forrás nincs megjelölve, innét származnak. Lásd még Uhlig, Frederic: Interesting Aspects of the Champion of Liberty Series. *Stamps*, 114. January 14, 1961. No. 2. pp.50–51.; West, Christopher: *A history of America in thirty-six postal stamps*. New York, Picador, 2014. p. 200.

Lajost fogja megörökíteni. „Summerfield postaügyi miniszter közli – idézték a magyar lapok –, hogy az amerikai posta emlékbélyegek kibocsátásával fogja ezután megtisztelni azoknak a külföldi nagy férfiaknak emlékét, akik a történelem folyását olyképpen befolyásolták, hogy harcoltak népük szabadságáért és ezzel egyben az emberiség javát szolgálták. Az emlékbélyegeket a megtisztelendő szabadságösök születésnapján fogják forgalomba hozni.”³²

A Kossuth Lajos tiszteletére készült két bélyeget 1958. szeptember 19-én bocsátották ki. Ő lett a harmadik személy a *Champion of Liberty* sorozatban, amely a hazájukban a szabadságért harcoló, a Szovjetunió totalitarizmusával szemben ellenpontot képező személyeket tüntette ki. A washingtoni belügyminisztérium épületében tartott ünnepségen prominens magyarok, a postaügyi miniszter és Nixon alelnök küldöttségei vettek részt. Ezúttal csak utalni lehet rá, hogy a bélyegkibocsátási ünnep az emigrációs magyar politikában országra szóló demonstrációt hívott életre, amelyet széles körű sajtókampány, illetve -visszhang kísért.

A 4 centes Kossuth-bélyegek $10\frac{1}{2} \times 11$ -es perforációjúak voltak, és az amerikai pénzjegynyomda (U. S. Bureau of Engraving and Printing) Cottrell rotációs nyomdagépen nyomtatták őket zöld színben 280 darabos metszett lemezekről. Minden kinyomtatott 280-as lapot négy, hetven bélyeget tartalmazó ívre vágtak, hogy a postahivataloknak eljuttassák. A nyomáshoz négy lemezt használtak. A Posta Múzeum megőrizte a kigyártás előtti próbanyomatú ívet is.

A 8 centes változat 11-es perforációval, többszínnyomással, arany-okker, piros és kék színben készült a Svájcból importált Giori precíziós, sokszínyomó nyomógépen. A postahivatalok hetvenkét bélyegből álló ívet kaptak, amelyeket a 288 darabos ívekből vágtek. A múzeum gyűjteményében ennek a címletnek is megtalálható íves próbanyomata.³³

Mindkét bélyeget – olvasható a Posta Múzeum ismertetőjében – az Amerikai Magyar Szövetségtől kapott fénykép alapján az amerikai bankjegynyomda grafikus, William K. Schrage (1896–1964) tervezte és mindkettőhöz Richard M. Bower, John S. Edmondson és Charles A. Brooks metszette a nyomólemezeket.

³² Kossuth Lajos emlékbélyeget bocsát ki az amerikai posta. *Amerikai Magyar Népszava*, 1958. február 15., 6. Ugyanez: Amerikai magyar fényképész 106 év előtti munkája a 4 és 8 centes amerikai bélyegeken. *William Penn*, 1958. június 4., 2. Kossuth Lajos arcképe amerikai bélyegen. *Függetlenség*, 1958. február 21., 1., az Amerikai Magyar Szövetség ehhez kapcsolódó tájékoztatója, március 6., 3. A jóváhagyott terv Báchkai Béla titkár jóvoltából, március 20., 1.

³³ https://postalmuseum.si.edu/object/npm_0.242263.16282

7. kép. A *Champion of Liberty* sorozat részeként kiadott Kossuth Lajos 4 és 8 centes emlékbélyeg. Somogyi-könyvtár, Vasváry-gyűjtemény, Szeged

A Kossuth-bélyeg tervezésével, előkészítésével kapcsolatban lényegi, bár töredékes információkat az 1958 nyarán megjelent magyar lapok tartalmaznak. Tömör összegzésként idézhető a következő cikkészlet: „Washingtonban május utolsó hetében gyűltek össze az amerikai posta művészeti bizottságának tagjai [ez volt a Citizens’ Stamp Advisory Committee]. Ekkor fogadták el azt a végleges tervet, amelyet ez év őszén 37,000 postahivatalban forgalomba kerülő 160 millió Kossuth bélyeg részleteire kidolgoztak. Magyar festőművészek elgondolásainak figyelembevételével, végülis egy száz évvel ezelőtt Washingtonban műtermet vezető magyar fényképész, Kecskeméthy Márton [helyesen: Ketskéméthy Mihály], 1852-ben készült eredeti Kossuth felvételének sokszorosítása mellett döntött az amerikai posta főigazgatósága. A történelmi nevezetességű fényképet az Amerikai Magyar Református Egyesület szívességéből kapta meg az amerikai postai igazgatóság.”³⁴

A forrás tehát ugyanaz volt, mint a Raskó portréé – ugyanazzal a tévedéssel. A Washingtonban élő Vasváry Ödön, a Református Egyesület számvevője hiába írta meg már 1941-ben, hogy a kép nem Ketskéméthy saját felvétele – mert ő sokkal később telepedett le a fővárosban –, a tévedés makacsul tartotta magát. Cikkét – mint láttuk – az Református

³⁴ Készül a Kossuth emlékbélyeg. *Amerikai Magyar Népszava*, 1958. június 2., 5.; Elfogadták a Kossuth-bélyeg végleges tervét. *Függetlenség*, 1958. június 26., 1.

Egyesület lapja is lehozta. A felejtésen, figyelmetlenségen kívül közrejátszott ebben, hogy az egyesület birtokában lévő felvétel tárgyszerűen „bizonyítja” a felvételkedészítő kilétét: a fotó M. Kets Keméthy kartonjára van ragasztva. A bélyeg mintájának bemutatásaképpen, s egyúttal bizonyítékként a Református Egyesület végre közreadta a kérdéses fényképet a bélyeg kibocsátása előtti hetekben. A kép az Egyesület havi közlönye, a *Testvériség* angol nyelvű verziójában jelent meg, a washingtoni *Evening Star* hétfői mellékletének bélyegszakértője által a bélyegről írt ismertető illusztrációjaként.³⁵ A szerző ebben megismétli a magyar lapokban szereplő újabb teóriát Ketskeméthy személyével kapcsolatban. Ez úgy hangzott, hogy már Raskó képe „annak a »daguerreotype« felvételnek alapján, amit az Amerikát látogató szabadsághősünkről 1852-ben Bostonban készített a kor egyik leghíresebb fényképésze, aki lemezét eladta egy bizonyos M. Kecskeméthy nevű menekült magyar honvédtisztnek. Ez utóbbi több mint száz évvel ezelőtt műtermet nyitott Washingtonban s kitűnő másolatokat készített a lemezről.”³⁶ Ehhez olykor további alaptalan kiegészítéseket is fűztek. A New Brunswickban kiadott *Magyar Hirnök* a bélyegkiadást üdvözlő számának címlapjára tette Raskó portréját, s a fényképészeről a következőt közölte: „M. Ketskemethy-nek Washingtonban fényképmásoló stúdiója volt, aki híres emberek fényképeinek másolatával és terjesztésével foglalkozott, főleg egy bostoni fényképész munkáinak a felhasználásával.”³⁷

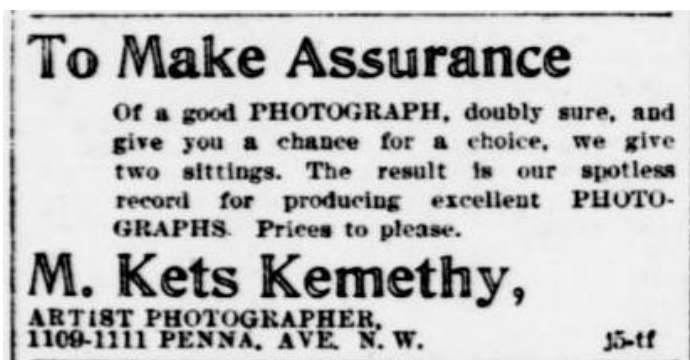
De ki is volt Ketskeméthy Mihály? Először is, nem volt „menekült honvédtiszt”, Budapest egyik legjobb fényképészeti műtermében, Kozmatánál volt retusőr, majd 1879-ben fiatal fényképészként feleségével kiment Amerikába, hogy szakmájában újabb tapasztalatokat szerezzen és egyben szerencsét próbáljon. Két hónap New York-i retusóri „segédmunka” után Washingtonba ment át, ahol egy amerikai stúdióban negatív retusörként és akvarellfestőként alkalmazták. Miután rövid időn belül feleségével a műterem teljes ilyen jellegű munkáját átvették, pénzt tudott megtakarítani. Ennek köszönhetően önálló stúdiót nyitott 1882-ben a Pennsylvania Avenue-n. Tapasztalatairól több levelet írt Veress Ferenc Kolozsváron kiadott *Fényképészeti Lapokja* számára. Az Egyesült Államokban vendégeskedő Munkácsy Mihályról portrékat készített 1886-ban, melyekből néhány eljutott Magyarországra is. Két év múlva megszerezte az amerikai állampolgárságot. Bő másfél évtizeden keresztül az amerikai főváros egyik sikeres, viszonylag elismert fényképésze volt. Korántsem abból élt, hogy mások

³⁵ Faries, Belmont: Kossuth stamp based on photo taken during 1852 U. S. tour. *Fraternity*, 38. 1958. 8. 4–5 – Eredetileg megjelent: *The Sunday Star*, Aug. 3, 1958. p. E-6.

³⁶ Borshy Kerekes György: Kossuth és a Kossuth Ház. *Testvériség*, 36. 1958. 10., 2–4. (2.)

³⁷ Kossuth Lajos. *Magyar Hirnök*, 1958. szeptember 18., 1.

felvételeit másolta volna. Családnevét kettéválasztva írta, a „th”-t és a hosszú „é”-t kartonján következetesen megtartotta: *Kets Keméthy*. Magánéleti problémák miatt 1908-ban eltűnt

8. kép. Ketskemény Mihály hirdetése, Washington, 1894.
Forrás: Evening Star, January 7, 1894. p. 7.

mindenki szeme elől. A genealógiai, várostörténeti források utólagos vizsgálata alapján derült ki, hogy Cincinnati-ba költözött, ahol tovább folytatta mesterségét. Közvetlenül halála előtt újra-házasodott. 1927-ben hunyt el, semmilyen nyomot nem hagyva magyar, vagy magyarországi vonatkozásban.³⁸

A Kossuth-bélyeg kiadása körüli nagy felpezsdülésben kevesen lehettek, akik észrevették a malórt, amelyet a Református Egyesület által közzétett felvétel okozott/okozhatott. Talán, fel sem tűnt senkinek, legföljebb a legközvetlenebbül érintettek nyugtázták a dolgot. Skandalum nem lett belőle. Utólag nézve a történeteket, többé-kevésbé érthetővé is válik a képpel kapcsolatos 1941-es ködösítés. Akkor nem tették közzé a fotográfiát, mert jól látszik, hogy Raskó Aurél nem festhette meg Kossuth Lajos portréját ennek alapján. Ez ugyanis a mellkép, Kossuth atillájának zsinórozásából csak két sor látható, és maga az arcmás sem azonos a másik dagerrotípián megörökítetttel. Erre Vasváry Ödön sem tért ki, aki feltételezésünk szerint látta az egyesület birtokában lévő másolatot. Nem akarta „leleplezni” a festőt? Vagy a helyesbítő s egyben a Raskó-portrét dicsérő

9. kép. Az Amerikai Magyar Református Egyesület birtokában lévő Kossuth-portré.
Forrás: Fraternity, 38. 1958. August (8), p. 5.

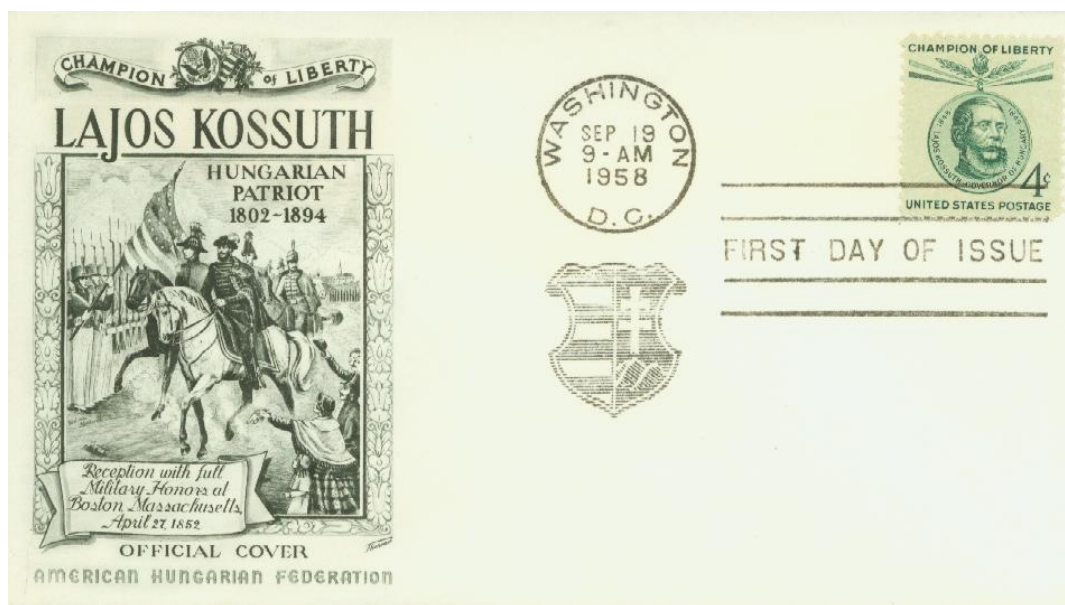
³⁸ Bővebben Fejős Zoltán: Ketskemény (Kets Keméthy) Mihály Ámerikában. In: *Fotótörténet* 3. Budapest, Magyar Fotótörténeti Társaság, 2025 (előkészületben).

cikk írása előtt mégsem látta volna a képet? Ez utóbbi alig hihető. Azt írta, hogy a Hawes-féle felvétel „legszebb és leghívebb Kossuth-kép”, ez pedig a mellképre vonatkozott. A rejtélyt talán azzal lehet magyarázni, hogy az ügyben érintettek két információt kötöttek össze vagy véletlenül, vagy a nagyobb hitelesség érdekében. Raskó biztosan látta a Hawes-féle állóképet valamelyik egykorú közlés formájában. A *Vasárnapi Ujságban* is azzal a képaláírással jelent meg, hogy „Kossuth 1852-ben. Amerikában készült daguerreotyp után”. Ez az újságlap, vagy a kép kivágata többeknek meglehetett New Yorkban is, ahol Raskó működött. Nyugodtan mondhatta, hogy egy régi, 1852-es felvétel *alapján* festette a portrét. Igaz, nem az eredetit látta, hanem valamilyen reprodukált változatát. S közben a Református Egyesülethez került a Ketskeméthy-féle változat, s a nevet, illetve a Kossuth-látogatás idejével megegyező korúnak hitt fényképtárgyat „örömmel” kötötték össze a festő munkájával. Ha pedig az Egyesület éppen a hozzá eljutott kép nyomán kérte fel a művészt a portré megfestésére, a festő akkor is a másik 1852-es dagerrotípia figyelembe vételével alkotta meg művét. Mindez kétféle, többszörösen feltételezett magyarázat arra, hogy hogyan is születhetett meg Raskó Aurél „hibrid” Kossuth-portréja. Hibrid, mert az arc a mellkép beállítását és arcvonásait idézi, az öltözet ellenben az állóképét. Az utóbbi eredetileg oldalfordított – a valóságot tükörképként ábrázoló – dagerrotípia, Raskó a látványt a mell-képnek megfelelően oldalhelyesként festette meg.

A bélyegkiadással kapcsolatban idézett forrásokban egyszer sem szerepelt Raskó Aurél neve. Egyértelmű, hogy a *Champion of Liberty* Kossuth-bélyegét nem Raskó festménye alapján tervezték. Az ő portréját is figyelembe vehette az amerikai tervező, aki azonban a fénykép alapján dolgozott. Az idézett cikkrészlet utal arra, hogy a tervezéskor magyar festőművészek „elgondolásait” is figyelembe vették. Ez rá, illetve az általa festett portréra is vonatkozhatott. Még az is lehet, hogy részt vett a tervek véleményezésében, bírálatában. Más is készített grafikai tervet a bélyeghez, legalábbis egyről biztos tudomásunk van: Koszorús Gabriella festőművésznő tervét a *Testvériség* megjelentette, s átvették más lapok is. A dagerrotípia hatása ezen is érződik.³⁹ Ő annyiban nyert kárpótlást, hogy tucatnyi tervrajz közül a hivatalosnak tekintett első napi borítékra nyomtatott grafika az ő munkája. A tollrajz azt a jelenetet ábrázolja, ahogy Kossuth Lajos lovon bevonul Boston városába, hol az amerikai hadsereg díszszázadának tisztelgését fogadja Massachusetts kormányzójának társaságában.

³⁹ *Testvériség*, 36. 1958. 3., 19.; *Magyarság*, 1958. március 14., 1. Az 1951 óta az Egyesült Államokban élő Koszorús Gabrielláról, aki ekkor még nem használta második férjére utalva a Varsa nevet lásd Sullivan, Patricia: Portraitist and Sculptor Gabriella Koszorus-Varsa, 91. *The Washington Post*, March 22, 2008.; Fejős Zoltán: Petőfi a tengeren túl. Metszetek a második világháború előtti Magyar Amerikából. *Múzeumcafé*, 93–94. 2023. 1–2. 130–205. (191., 205.)

Az Amerikai Magyar Szövetség nevét hordozó első napi borítékot (*first day cover*, FDC) az erre szakosodott Fleetwood cég nyomtatta.⁴⁰ Az Amerikai Magyar Szövetség kijárta, hogy a szövetség által a postaügyi minisztériumba benyújtott első napi borítékot az addig soha nem használt magyar címeres (angyalos) keletbélyegzővel bélyegezték le. A postahivatalokban a szokásos első napi bélyegzővel látták el a borítékokat. Közel egy tucat más, nem a szövetség égisze alatt készült első napi boríték is forgalomba került a gyűjtők részére.⁴¹

10. kép. Kossuth-címeres első napi bélyegzővel ellátott, Koszorús Gabriella által tervezett grafikájú boríték. Mystic Stamp Company nyomán

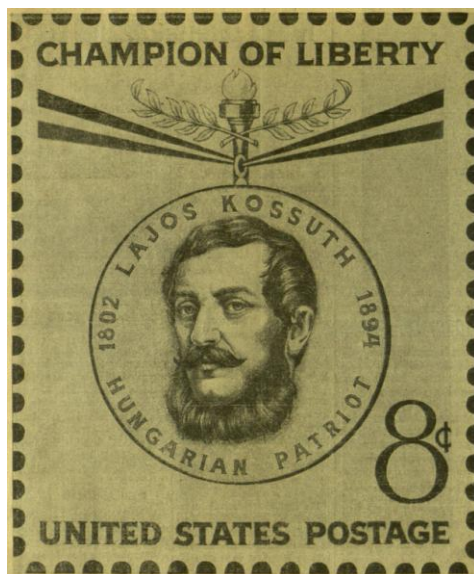
Az Amerikai Magyar Szövetség szokásos év végi, karácsonyi levélzáró bélyegét 1958-ban szintén Koszorús Gabriella tervezte.⁴² A háromszínyomásban készült Kossuth-portrét ábrázoló bélyeg láthatóan a bélyegsorozathoz készült tervrajzának adaptációja. Felirata közvetlen politikai üzenetet hordozott: *Freedom for Hungary!* Aki nem értette volna, közvetlenül meg is magyarázták: „Ezzel igyekszik [az Amerikai Magyar Szövetség] egész Amerika szerte még inkább kihangsúlyozni az Egyesült Államok Kossuth postabélyegeinek

⁴⁰ Megjelent: Első napi Az Amerikai Magyar Szövetség által a Kossuth bélyegek kibocsátása alkalmával készítettett levélboríték rajza. *Testvériség*, 36. 1958. 9., 24.; megjelent a *Testvériség*, 80. 2002. 1. címlapján is; Kóhalmi Béla: Kossuth Lajos Amerikában 2. *Bélyegvilág*, 74. 2021. 4., 9.; Kóhalmi, Csaba L.: Gabriella Koszorús Varsa (1916–2007). *The News of Hungarian Philately*, 39. 2008. No. 3. July-September, 24.

⁴¹ Magyar címeres bélyegző a Kossuth-bélyegen. *Magyarság*, 1958. augusztus 8., 5.; *Szabad Sajtó*, 1958. augusztus 28., 1.

⁴² „Szabadságot Magyarországnak!”. *Függetlenség*, 1958. november 13., 1. – A levélzárót a Scranton pennsylvaniai Eureka Specialty Printing vállalat nyomtatta ki. Ívenként 64 darab, melyet egy dollárért árusítottak. A „műfajhoz” összegzően lásd Kóhalmi Béla: PARAFILATÉLIA: Az Amerikai-Magyar Szövetség „Hamupipőke” levélzárói, *Bélyegvilág*, 74. 2021. 6., 9–12

igazi értelmét, időszerűségét és fontosságát. A vasfüggönyön innen bárhová, bárkinek küldünk levelet, karácsonyi köszöntést, el ne mulasszuk a hátlapra ragasztani a Szövetség karácsonyi bélyegét.”⁴³

11. kép. Koszorús Gabriella tervezte a Kossuth-bélyeghez. Somogyi-könyvtár, Vasváry-gyűjtemény, Szeged

A nagy „bélyeginvázió” hatására az 56-os menekült festő, Bodó Sándor is csatlakozott a Kossuth-bélyeg keltette hullámhoz. Saját kiadásban négyszínnyomásban emlékvét bocsátott ki Kossuth Lajos, Nagy Imre, Maléter Pál saját tervezésű arcképével. A szintén *Freedom for Hungary!* feliratú, művészi kivitelű ív az 56-os forradalom harmadik évfordulója jegyében készült, postai forgalomban nem lehetett használni.⁴⁴

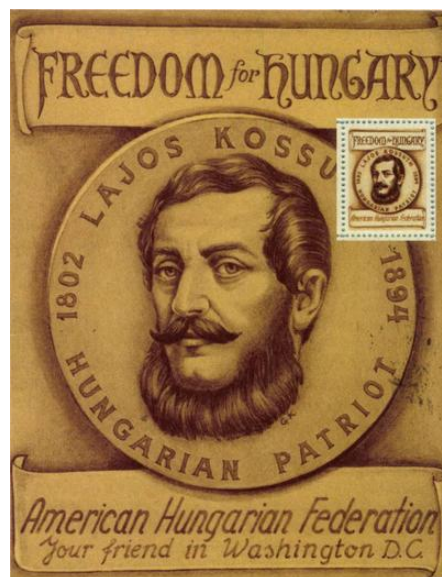
A tényszerű ismertetés után érdemes kicsit az események mögé nézni. A bélyegsorozat egyértelműen politikai célokat szolgált. A hidegháború kiélezett időszakában a postabélyegek politikai, ideológiai lehetőségei felértékelődtek. Mint

koncentrált vizuális üzenethordozók tömegméretekben tudtak eljuttatni kormányzati nézeteket, retorikai fordulatokat nemcsak országon belül, hanem az országhatárokon keresztül is. Újabb kutatások, főként a kutathatóvá vált kormányzati dokumentumok alapján kimutatták, hogy az amerikai posta, amely ekkor minisztériumi szervként működött, kivette a részét a hidegháború politikai-ideológiai fegyvertárának alakításában. A *Champion of Liberty* sorozat a NATO-emlékbélyegek mellett fontos részét képezte ennek a programnak, s magas szintű biztonságpolitikai, katonai tisztviselők befolyása alatt működött. A bélyegkiadást szakmai alapon előkészítő állampolgári tanácsot, a Citizens’ Stamp Advisory Committee-t 1957-ben állították fel. A héttagú testület három filatelista szakemberből és három neves művészből, grafikusból állt, továbbá egy kormányzati tisztviselőből, a U. S. Information Agency képviselőjéből. Az utóbbi nemcsak a bélyegkiadási testület havi ülésein vett részt, hanem ő vagy a felettese rendszeres ott volt a Nemzetbiztonsági Tanács operatív egyeztető bizottságának értekezletein is.

⁴³ „Szabadságot Magyarországnak!”. *William Penn*, 1958. december 3. (12. sz.), 7.

⁴⁴ Bodo *Freedom for Hungary*. *Linn’s Weekly Stamp News* 32. September 14, 1959. No. 28. p. 22.

A bélyegsorozatot emellett a CIA is figyelemmel kísérte. A sorozat első példányának, az antikommunista Ramon Magsaysayt ábrázoló bélyeg kibocsátási ünnepségén részt vett maga Allan Dulles igazgató a postaügyi miniszter személyre szóló meghívása nyomán. Funkcionálisan a bélyegek természetesen a postai bérmentesítést szolgálták. Szimbolikusan pedig azt mutatták, hogy az Egyesült Államok folytatja a *Champion of Liberty* körébe vont nemzeti hősök s példaképek örökségét és politikai küzdelmeit. A sorozat az Egyesült Államok politikai célkitűzéseit kívánta elősegíteni, pontosan annak kimutatásával, amit „örökségátvételnek” is nevezhetünk. Az a sok millió ember – vélték a politikusok –, aki el van vágva a normális szabad sajtótól, mégis kap leveleket külföldről. Ha pedig látják a bélyegen szereplő személyt, felidézhetik a nagyságát, s a nemzet életében játszott szerepét. A szabadság emléke ezáltal megerősödik és a szabadság iránti vágy bátorítást nyer.⁴⁵

12. kép. Levélzáró bélyeg, tervezte Koszorús Gabriella, kiadta az Amerikai Magyar Szövetség, 1958. Forrás: Bélyegvilág, 2021. 5., 8.

A szocialista Magyarországon a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetségének hivatalos lapja, a *Filatéliai Szemle* amerikai lapok közlése alapján az 1958. augusztusi számában hírt adott arról, hogy az amerikai posta a „Szabadsághősök” bélyegsorozat tagjaként két címletben, 3 és 8 cent értékben bélyeget ad ki Kossuth Lajos emlékének tiszteletére. A lapok közlése nyomán a szeptember 19-én megjelenő bélyegek „– nem végleges – tervrajzát” is bemutatták. Valójában ez a Koszorús Gabriella-féle tervezet volt, amely a kinit magyar lapokban megjelent.⁴⁶

Az amerikai magyar vásárlók nem filatéliai vonatkozásban nézték a kérdést, hanem gyakorlati szempontból, mely ugyanakkor fricskát is jelentett a hazai rezsim irányába. A címeres elsőnapos bélyegzőt különösképpen „vette” is a hazai hatóság. A kormány tájékoztatási hivatalának elnöke egy sajtókonferencián azzal példálózott, hogy az amerikai bélyeg kibocsátása alkalmából „a szentkoronával díszített angyalos címert is használják az ünnepi

⁴⁵ Modarressi, Matin; Philatelic Propaganda: U.S. Postage Stamps during the Cold War. *Journal of Cold War Studies* 19. 2017. 3. 196–201.; Uő: Stamps and Spies: The CIA’s Involvement in Postage Design. *War on the Rocks*, blog, July 21, 2020. <https://warontherocks.com/2020/07/stamps-and-spies-the-cias-involvement-in-postage-design/>

⁴⁶ Kossuth-bélyeg Amerikában. *Filatéliai Szemle*, 1958. 8. sz., 8. – A tervrajz többhelyütt a tervező neve nélkül jelent meg, ebből adódhatott a félreértés.

borítékokon, így hát nyilvánvaló, hogy ez a bélyeg história csak ürügyül szolgál a Magyar Népköztársaság elleni újabb uszításra”.⁴⁷ Kezdetben az amerikai magyar lapok azt szorgalmazták, hogy minden Magyarországra menő levélre a Kossuth-bélyeget ragasszák. Hamarosan kiderült azonban, hogy a leveleket *Non Admis* – nem vette át – jelzéssel nem kézbesítették, hanem visszaküldték a feladóhoz. Ez Magyarországon kívül főleg Csehszlovákiában történt meg.⁴⁸ A sajtó az ügyet nagydobra verte, és felhívta az olvasók figyelmét, hogy az óhazába nem tanácsos ily módon bérmentesíteni a leveleket. „[A] kommunista kormány megtagadja az ilyen levelek kézbesítését. Az amerikai postaügyi minisztériumban pl. ezerszámra vannak olyan visszaérkezett karácsonyi üdvözlő levelek és levelezőlapok, amelyekre Magyarországon a »Non Admis« feliratú bélyegzőt tették, jelezve így, hogy Kossuth szabadságát otthon menyinyibe becsülik.”⁴⁹

A kitört „filatéliai csata” részeként a hazai *Filatéliai Szemle* 1960-ban, a bélyegek újabb kiadásának a hírére ismét foglalkozott a Kossuth-bélyeggel, ám ekkor már más hangvételben, mint az első alkalommal. „»Campion of Liberty« – a szabadság bajnokai a címe annak az USA bélyegsorozatnak – kezdődik a szerkesztői jegyzet –, amelynek egyes bélyegei azonban újra kézzel foghatóan bizonyítják, hogyan akarják felhasználni az Északamerikai Egyesült Államokban a bélyegkiadást is a szocialista országok ellen irányuló propagandára.” Természetesen nem mindegyik készül ilyen átlátszó célzatossággal, így a Garibaldit, vagy a Paderewskit ábrázoló bélyeg méltó megemlékezésnek tekinthető. A finn „nacionalista hadvezér”, Mannerheim sorozatba illesztése azonban már szovjetellenes propagandának számít. Rátérve a Kossuth-bélyegre a szöveg így folytatódik: „Számunkra, magyarok számára, mindig örömet és megtiszteltetést jelent, ha nemzeti nagyjainkat, szabadsághőseinket más országokban is elismerik. Az a tény azonban, hogy Kossuth Lajosról éppen akkor bélyeget készülnék az USA-ban kibocsátani, amikor a Magyar Népköztársaság ellen és annak törvényes kormánya, a Forradalmi Munkás Paraszt Kormány ellen az ún. magyar kérdést ismét az ENSZ ülészakának napirendjére akarják tűzni – ez a tendencia

⁴⁷ Fáj a kommunistáknak az amerikai Kossuth bélyeg. *Californiai Magyarság*, 1958. november 14., 8. A kormányzóvivő bejelentését közölték a hazai lapok. A *Hétfői Hírek* Magyarországra küldött két első napon lebélyezett boríték fényképével közölte: A Magyar Királyi Kossuth-bélyeg Akció (Made in USA), 1958. október 13. Nem ismerve ezt az adatot, a Kossuth-címeres bélyegző használatát veti föl egy filatelisták szakember a Kossuth-bélyeges küldemények visszatartása egyik okául, lásd Dr. Lövei György: Bélyegháború 1958-ban, avagy miért válik a Kossuth-címer, és nem Kossuth Lajos nem kívánatos személlyé. *Bélyegvilág – Filatéliai Szemle*, 62. 2009. 7–8., 22–23. A cikkíró egy gyűjtő jóvoltából a 2010/1-es számban közreadott egy Kossuth-bélyeggel bérmentesített Keszthelyre kézbesített levelezőlapot.

⁴⁸ Modarressi, Stamps and Spies, id mű; Sadowski, Denis: Stamps have long played a role in U. S. foreign policy. *The Chronicle-Telegram* (Elyria, OH), May 14, 2024.

⁴⁹ *Magyarság*, 1960. március 25., 5.

nagyon is átlátszó. A 4 és 8 c névértékű Kossuth Lajos bélyeget 120, illetve 40 millió példányban készülnek kibocsátani.” Végül még jön egy öntudatos „szakmai kiállítás”: „Ezeket, azért tartottuk szükségesnek megjegyezni, nehogy valamelyik nyugati filatelisták szaklap ismét megrágalmazza hazánkat azzal, hogy Magyarországon a Filatéliai Szemlének nem szabad ilyenfajta bélyegek megjelenéséről írni. Lapunkban igyekszünk tárgyilagosan beszámolni és állást foglalni valamennyi, a filatelistákat érdeklő és érintő eseményről.”⁵⁰

Az amerikai magyar emigrációs sajtóban légiónyi hír szolgáltat adatot a Kossuth-bélyeggel, a bélyeg fogadtatásával és a neki tulajdonított politikai jelentőségével kapcsolatban. Itt mindössze annyit érdemes megjegyezni, hogy a bélyeg kiadását az emigrációs politikusok és a sajtó saját kezdeményezésének és eredményének tekintette. Mindent el is követett, hogy az eseményeket ennek megfelelően állítsa be. Ebben élen járt Borshy Kerekes György a Református Egyesület elnöke. Tőle nem állt távol saját szerepének előtérbe állítása, ily módon kellő mértéktartással érdemes kezelni a tőle származó megnyilatkozásokat. Abban persze nem túlzott, hogy egy Kossuth emlékbélyeg kiadását a magyarok többször is felvetették az amerikai postánál. Első alkalommal az említett, Pearl Harbor estjén 1941. december 7-én rendezett ünnepség után, majd a későbbiekben is. Ebben többen szerepet vállaltak, nem csak Borshy Kerekes György.⁵¹ A sikert, vagyis a megvalósult kiadást azonban egyértelműen nem ezek az akciók, hanem a „magasabb” amerikai politikai érdekek motiválták.

A lelkesültség is érthető, de túlzásokra ragadtatta a résztvevőket. „[N]yugodt lélekkel írhatjuk le itt – állította jókora elfogódottsággal Borshy Kerekes –, hogy a bélyegkiadással kapcsolatos ünnepségnél jelentősebb történelmi eseménye Kossuth látogatása óta nem volt itteni magyarságunknak.”⁵² Azok a hangzatos sajtószlogenek pedig, hogy a bélyeg kiadásával Amerika tiszteleg Kossuth nagysága előtt nemcsak túlzóak voltak, hanem elfedték azt a tényt, hogy a Kossuth-bélyeg egy sorozat részeként készült. A Szabadság bajnokaként másokat is megtisztelt a sorozat, köztük Tomas Masarykot, aki arcmásának bélyegen való kiadása ellen a magyar emigráció egyes körei harsány harcot folytattak. A postának és a CIA-nak tágabb elképzelései voltak a szabadsághősök körének meghatározásakor, mint hogy egy-egy náció nemzeti hőstét részesítették volna előnyben a többiekével szemben. Kossuthnak osztoznia

⁵⁰ Egyesült Államok. *Filatéliai Szemle*, 10. 1960. 10., 11–12.

⁵¹ Borshy Kerekes György: Kossuth bélyeg. *Testvériség*, 36. 1958. 2. 2–3. (átvette: *Függetlenség*, 1958. márc. 20., 1–2.; *St. Louis és Vidéke*, 1958. ápr. 4., 2.); Uő: Kossuth és a Kossuth Ház, id. mű.; Dienes László a kongresszushoz intézett kérelmeket, hogy Kossuth születésének 100. évfordulójára adjanak ki bélyeget, lásd Az amerikai Kossuth-bélyeg kibocsátási ünnepélyéről. *Függetlenség*, 1958. október 23., 1.; Dr. Kerekes Tibor, egyetemi tanár és dr. Balogh E. István az Amerikai Magyar Szövetség volt titkára szerepét hangsúlyozza: *Californiai Magyarság*, 1958. október 24., 6.

⁵² Borshy Kerekes, Kossuth és a Kossuth Ház, id. mű 4.

„kellett” nyolc másik kiemelkedő történelmi személyiséggel a bélyegsorozat kibocsátásakor, és ez rendjén is volt, noha sokan szerették volna úgy látni, úgy beállítani, hogy nekünk „elsőbbbségi” jogunk van. A bélyegkiadással – vélte egy túlbuzgó újságíró – „igyekszik világszerte hirdetni az amerikai posta, hogy szintén hisz a magyar feltámadásban”.⁵³ S ha az amerikai kormány szerve, a Postaügyi Minisztérium ezt vallja, akkor a kormányzat is kiemelt jelentőséget tulajdonít – akár másokkal szemben – a magyarok függetlenségért folytatott harcának.

A dagerrotípiától a hidegháborúig vezető utat a felejtések és tévedések tarkították. A kép mediális változásait mindig információvesztés is kísérte. Ez a folyamat a bélyegkiadással sem ért véget. A tévedések „vígjátéka” folytatódott. Az Amerikai Magyar Református Egyesület 1985-ben új székházba költözött, a diplomatanegyed közelébe. A Dupont Circle metrómegállón naponta megforduló száz és ezernyi látogató jól láthatta az épület homlokzatán elhelyezett Kossuth House feliratot. Rájuk is gondolva, minden esetleges látogatónak szánták azt a kettéhajtott angol nyelvű tájékoztatót, amely belső két oldalán Kossuth Lajos tömör életrajza és három, Amerikában mondott beszédéből vett idézet olvasható. A fedlapra kinyomtatták az egyesület féltett kincsét, a Kossuth-dagerrotípiát másolatát – a következő felirattal, hangsúlyos tipográfiával: Louis (Lajos) Kossuth / Original Photography by Kech-Kemithy, 1851 / Washington, D. C.⁵⁴

A néven kívül hét szó, két súlyos tévedés, három névírési hiba...

⁵³ A washingtoni ünnepség részletei. *Szabad Magyarság*, 1958. szept. 14., 4.

⁵⁴ Egy 1988-ban kapott példány saját gyűjteményemben. A fénykép a hibás képaláírás nélkül jelent meg a *Testvériség* 1990/1-es számának borítóján.